

Ljudska zakladnica

NETOPIRJI V LEGENDAH IN VRAŽAH

Maja Zagmajster

Netopirji so razširjeni skorajda po vsem svetu, tako da ni prav nič čudnega, da nastopajo v mnogo legendah in vražah. S svojim nenavadnim načinom življenja in skrivnostnostjo so zbujali domišljijo, pogosto strah, ponekod pa celo veselje.

»Ne tič ne miš« je mogoče še najbolj znana fraza, ki označuje »dvojni značaj« netopirjev oz. dejstvo, da ljudje dolgo niso vedeli, kaj te živali sploh so. V zgodbi Ezopa, pripovedovalca iz 6. stoletja pr. n. št., to »dvojnost« izkoriščajo tudi netopirji sami: Netopirja, ki je padel na tla, ujame podlasica. Prosi jo za milost, a podlasica pravi, da še posebno rada jé ptice. Takrat netopir zatrdi, da je pravzaprav miš, in si tako izbori pot v svobodo. Ko pa se mu drugič zgodi isto, ga ujame podlasica, ki ji zelo teknejo ravno miši. Sedaj se netopir seveda predstavi kot – ptič.

Nenavadna narava netopirjev je v drugi Ezopovi zgodbi predstavljena v bojih med ptiči in sesalci. Netopir se ni želel odločil, kateri strani bi pripadal, ampak se je vsakič pridružil zmagovalcem. Ko je končno prišlo do premirja, ga nobena stran ni želela sprejeti, tako da se je umaknil v temo, kjer se še danes skriva.

Iz zelo podobne zgodbe Indijancev Cherokee izvemo, kako so netopirji dobili prhuhi. Med ptiči in ostalimi živalmi je potekala tekma. Dve drobni bitji sta pristopili k orlu, vodji ptic, in prosili, ali se jim lahko pridružita, saj ju štirinožci niso hoteli sprejeti medse. Ker sta bili brez kril, so jih naredili. Prvemu bitju so nategnili kožo med rokami in nogami, tako da je nastala – leteča veverica. Drugi pa je dobil krila iz kože ježa, ki so jo imeli napeto na bobnu, in nastal je – netopir. Resnično so bili v naravoslovni znanosti netopirji izločeni iz skupine ptičev šele v 17. stoletju, nekoliko pozneje pa jih je Linne le uvrstil med sesalce.

O tem, kaj netopirji jedo, še dandanes marsikje krožijo mnoge neresnice. V Evropi je bilo npr. precej razširjeno prepričanje, da se mastijo s šunko in slanino, ki je bila obešena v dimnikih ali zračnih sobah hiš. O tem nenavadnem apetitu netopirjev govorijo mnoge starejše knjige o naravi. Toda šele nemška naravoslovca Kuhl in Hermann sta končno dobila idejo, da bi to trditev preverila, in seveda ugotovila, da netopirjem v ujetništvu slanina ni prav nič teknila.

Tudi prepričanje o krvosiesnosti netopirjev je v Evropi zelo živo in pogosto so prikazani v družbi Drakule ali pa so celo sami krvoločni vampirji. V resnici netopirji, ki se prehranjujejo s krvjo, živijo le v Srednji in Južni Ameriki, kjer imajo Indijanci Arawaki prav posebno zgodbo o njihovem nastanku. Sova se

je poročila z netopirjevo sestro. Skupaj so hodili na nočne pohode, kjer je sova z glasnim oglašanjem strašila kmete, medtem ko so jim ropali hiše. Ko pa so neko noč netopirji šli na lov sami, s svojim oglašanjem niso pregnali kmetov. Ti so zato vsiljivce napadli in enega smrtno ranili. Odtlej naj bi se preživeli maščevali za smrt svojega brata tako, da pijejo kri živini in ljudem.

Med Maji je bil netopirski bog mogočno božanstvo, prikazano v človeški obliki z netopirskimi krili in listastimi tvorbami okoli nosu. Ime za netopirja v različnih majevskih narečjih je zotz, zotzilaha naj bi pomenila »netopirsko hišo«, kjer živi Cama-Zotz, netopir smrti. Pri Aboriginih v Avstraliji je bil netopir seksualni totem za moškega, sova pa za žensko. Če je kdo ubil netopirja, je to pomenilo smrt ženske v plemenu.

Ljudstvo na Finskem verjame, da se med spanjem duša loči od telesa in lahko prevzame različne oblike, tudi netopirjevo. Prebivalci Sicilije pa verjamejo, da ljudje, ki so umrli nasilne smrti, nekaj časa preživijo v obliki kakega plazilca ali netopirja.

V naši zahodni družbi so zaradi aktivnosti v temi in zadrževanja v jamah netopirjem vedno pripisovali nek zlovešč pomen. Umetniki srednjeveške Evrope so tako prikazovali vražiče in hudiče z netopirskimi krili in špičastimi ušesi. In kako razširjena je negativna podoba netopirja, ki se rad zaganja v ženske lase, čeprav povsem neresnična!

Povsem drugače je na Kitajskem, kjer so netopirji zelo čislani, med budisti celo pogosto proglašeni kot sveti. V kitajščini je beseda za netopirja – »fu« tudi ime za pismenko, ki pomeni srečo. Tako se figura netopirja pogosto uporablja v kitajskih ročnih delih. Talisman wu-fu pa je drevo življenja, obdan s petimi netopirji, ki pomenijo: zdravje, blaginjo, dolgo življenje, krepost in mirno smrt ali srečo.

Podrobnost z oblačila prikazuje pet netopirjev, ki obkrožajo drevo življenja (Vir: Schober 1984).

Slednje dokazuje, da je strah pred nočnimi živalmi le posledica načina razmišljanja in nepoznavanja njihovega življenja. Negativna podoba o netopirjih ima v zahodni kulturi po krivici dolgo tradicijo, ki pa jo lahko prekinemo prav zdaj. Zazrimo se v nočno nebo ali celo na lastno podstrešje in pozdravimo glasnike sreče!

VIRI:

Allen G.M. 1939. Bats. Dover publications, New York. 368 str.

Linné on line. Uppsala Univeristet, Uppsala, 2003.

(www.linnaeus.uu.se/online/index-en.html, 20. 8. 2004)

Schober W. 1984. The Lives of Bats.